

УДК 378.014.553

ВОЛОДИМИР МОКЛЯК
(Полтава)

ОБґРУНТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ»

Проаналізовано дослідження вітчизняних та зарубіжних учених з проблеми студентського самоврядування. Розкрито зміст поняття «студентське самоврядування», виокремлено його мету та основні завдання.

Ключові слова: вища школа, студент, самоврядування, студентське самоврядування, аналіз, педагогічні дослідження.

Сучасний етап розвитку України характеризується докорінними змінами в системі вищої школи. Демократизація суспільних відносин (ідеї якої пронизують складові програми Президента України „Десять кроків назустріч людям” та програму діяльності уряду „Назустріч людям”), участь багатьох вузів у Болонському процесі – все це передбачає активну участь студента в навчально-виховній, науково-дослідній, спортивно-оздоровчій діяльності тощо.

Мета, яка стоїть перед сучасним суспільством, – виховати нову особистість, здатну до самореалізації та креативності у всіх сферах людської діяльності. Як зазначає В. Кремень, академік НАН і АПН України, президент АПН України, президент товариства „Знання” України у своїй доповіді: „Самопізнання, саморозвиток, самореалізація – тріада, що складає основу людського щастя. І дві з цих складових – в руках освітан” [4]. Тому потрібно залучити студента до такої діяльності, яка б сприяла розвитку його здібностей та формуванню якостей, необхідних для подальшої продуктивної праці. На це повинна бути спрямована діяльність органів студентського самоврядування. Діючи на засадах демократії, вони формують належні риси студента (володіння інтелектом і знаннями, приємна зовнішність, чесність, володіння здоровим глуздом, ініціативність, впевненість у собі, висока працездатність) та розвивають його здібності для роботи в команді (бачення ситуації, проблеми; цілісність характеру; віра в людей, зацікавленість у людях, довіра до людей; безкорисливість; прихильність до організації; творчі здібності; твердість духу, висока вимогливість, уміння спілкуватися; мати авторитетне оточення; уміння ризикувати; уміння знаходити елегантні та прості рішення складних проблем; урівноваженість).

Актуальність проблеми студентського самоврядування на сучасному етапі розбудови вищої школи зумовила вибір теми дослідження, завданнями якого є: 1) проаналізувати еволюцію поглядів учених на поняття „самоврядування” та „студентське самоврядування”; 2) розглянути зміст поняття „студентське самоврядування”; 3) розкрити основні завдання студентського самоврядування.

Звернемося до історії педагогічної думки для того, щоб визначити, як давно вчені досліджують поняття „самоврядування” та які їх погляди на нього.

Валентин Тротцендорф (1490-1556) збагатив педагогічну думку ідеями самоврядування. Щоб досягти своєї мети у вихованні учнів, він залучав їх до управління школою. Учні залучалися до виконання різних громадських обов’язків: одним доруча-

лося слідувати за загальним порядком у школі та спальних приміщеннях, іншим – за відвідуванням уроків, виконанням навчальних завдань тощо [7].

Ідеї та практика студентського самоврядування беруть свій початок від первісної, общинно-родової демократії. У класичному розумінні ідея самоврядування вперше була реалізована в Давній Греції, хоча науковий інтерес до нього виник у Середньовічній Європі. Цей феномен розглядали такі дослідники: Й. Альтузіус у Німеччині, Р.-Л. д'Аргенсон, Ш. Фур'є, А. де Токвіль у Франції, Т. Джеферсон у США, Р. Оуен в Англії та інші [9].

Варто зазначити, що поняття студентського самоврядування як такого не набуло окремого висвітлення у працях Й. Альтузіуса, Ш. Фур'є, А. де Токвіля. Але їхні прогресивні ідеї щодо становлення правової держави стали своєрідним підґрунтям для формування органів студентського самоврядування як основних виразників інтересів студентства.

Йоганес Альтузіус розробив федеральну теорію народного суверенітету. Згідно з цією теорією союз індивідів, які добровільно об'єдналися в корпорації, створює громаду. Прибічник Альтузіуса Ш. Фур'є вказував ще й на свободу кожного. Така громада матиме свої загальнообов'язкові норми, але вони видаються за згодою всього колективу та виконуються добровільно. Центральні органи влади не мають права втручатися в діяльність так званих „фаланг”, а вже коли ті не в змозі будуть справлятися зі своїми обов'язками, то тоді їх виконання перекладається на вищі органи. Дана теорія передбачає працю заради добробуту людей. Як бачимо, не можна не погодитися з тим, що ідеї німецького юриста та теоретика держави Йоганеса Альтузіуса частково задовольняють статут органів студентського самоврядування.

А. де Токвіль, ідеалом якого було суспільство, що функціонує як сукупність багатьох вільних і самоврядних громад, сформував на початку XIX ст. теорію природних прав вільної людини, що стала реакцією на чиновницьке свавільне управління. За цією теорією, громада має право на самостійне й незалежне від центральної влади існування за своєю природою, причому держава не утворює сам склад, а лише визнає її. Гарною ідеєю цієї теорії є демократичні вибори представників громад, які будуть обиратися самими членами громад. Таке положення також корисне для студентського самоврядування.

Отже, розглянувши ці дві правові теорії, ми дійшли висновків: самодіяльність (у Й. Альтузіуса) та демократизм виборів (у А. де Токвіля) – це ті ідеї, що зараз знаходять утілення в діяльності органів студентського самоврядування. Ідеї самоврядування в Україні обстоювали М. Грушевський, І. Франко, М. Драгоманов та інші видатні українські діячі [9].

Широкого розвитку самоврядування набуло у 20-х роках XX ст. у США, Німеччині, Англії. В Україні та Росії в той час учені, науковці, практики досліджували та на практиці втілювали принципи самоврядування. Значний внесок у розвиток теорії і практики поняття самоврядування зробили Н. Крупська, С. Шацький, А. Макаренко.

Н. Крупська вперше відзначила низку недоліків в організації шкільного самоврядування, спільних для всіх навчальних закладів країни: ізолюваність активу, пасивність інших учнів, перетворення органів самоврядування в органи нагляду, логіку утиску особистості.

У Щолковській колонії було закладено основи педагогічної системи С. Шацького: організаційні форми педагогічної роботи, ідея різновікових колективів, специфіка розумової діяльності дитини в групі, дитяче самоврядування, праця як фундамент

діяльності виховної установи. Вся робота літньої колонії будувалася на ідеї повної самостійності дітей. Саме тут було закладено ідеї дитячого самоврядування у вітчизняній педагогіці. С. Шацький довіряв вихованцям самостійно вести господарство колонії, вирішувати всі фінансові питання.

У колонії імені М. Горького та в комуні імені Ф. Дзержинського А. Макаренко дотримувався правила, що основне у вихованні – це виробнича праця. Вихованці А. Макаренка проходили школу управління та підпорядкування, перетворюючись із об'єкта навчально-виховної діяльності в активного суб'єкта.

У 30-50-ті роки спостерігається занепад самоврядування. І тільки з 60-х років ХХ ст. відроджується ця форма організації колективу. Дослідженням питання учнівського самоврядування присвятили свої праці В. Коротов, Л. Гордін та інші вчені.

На сучасному етапі існує порівняно небагато ґрунтовних досліджень, що стосуються питання студентського самоврядування. У роботі К. Потопи [8] проаналізовано теоретичні основи організації і розвитку студентського самоврядування, досліджено шляхи формування управлінських навичок у студентів вищих навчальних закладів. Н. Лосева розглядала питання самореалізації особистості викладача як наслідок самореалізації особистості студента [5]. С. Шапенко досліджувала соціальне становлення студентської молоді в умовах сучасного вищого навчального закладу України.

Деякі сучасні дослідники проводять паралель між тими вимогами, які розробив А. Макаренко, і сучасними студентськими деканатами; описують принципи студентського самоврядування: цілісності, домінантності, наступності й адитивності, цілеспрямованості і оптимальності, прямого і зворотного зв'язку. В останні роки з'явилися праці вчених, які не претендують на повноту висвітлення даної проблеми. Це публікації В. Андрущенко, Г. Балла, Є. Барбіної, В. Гриньової, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, Л. Жалдак, І. Зязюна, В. Іздебської, Л. Нечепоренко.

Варто зазначити, що питання студентського самоврядування знайшло відображення у: Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”; концептуальних засадах щодо стратегії і основних напрямків розвитку освіти у першій чверті ХХІ століття (Національна доктрина розвитку освіти, розділ V); „Положенні про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах”; методичних матеріалах „Європейська практика студентського самоврядування в університетах України” та інших нормативно-правових документах.

Ретроспективний аналіз публікацій, присвячених проблемі студентського самоврядування, показав, що науковців цікавив цей феномен ще в давньому Середньовіччі. В. Тротцендорф, Й. Альтузіус, А. де Токвіль, Ш. Фур'є, М. Грушевський, І. Франко, А. Макаренко, С. Шацький, Н. Крупська – це вчені, які приділяли особливу увагу самоврядуванню як у своїх наукових працях, так і використовували його принципи на практиці. Учені-теоретики розглядали демократичні засади діяльності органів самоврядування. Учені-практики продемонстрували блискучі результати під час впровадження самоврядування в закладах, де вони працювали (Щолковська колонія, колонія імені М. Горького, комуна імені Ф. Дзержинського).

Сьогодні питання самоврядування викликає в науковців не менший інтерес, що пов'язано насамперед зі вступом нашої країни до Болонського процесу, основною догмою якого є участь студента в навчальному-виховному процесі вищого навчального закладу як повноправного партнера. Таким чином, освіта зорієнтована на суб'єкт-суб'єктні відносини, що значно посилює роль органів студентського самоврядування, які представляють інтереси кожного індивідуума і колективу в цілому.

Дослідивши еволюцію вчення про самоврядування у вітчизняній і зарубіжній педагогічній думці, проаналізуємо зміст поняття „студентське самоврядування”.

У тлумачному словнику С. Ожегова сказано, що самоврядування – це право на внутрішнє управління своїми правами [6]. Великий тлумачний словник української мови трактує самоврядування як форму управління, за якою суспільство, певна організація, господарська чи адміністративна одиниця має право вирішувати питання внутрішнього керівництва [1]. Український педагогічний словник розглядає це поняття як участь дітей в управлінні і керівництві справами колективу [2].

Студентське самоврядування – форма організації управління студентами різноманітною життєдіяльністю свого колективу на принципах свободи, рівноправності, безпосередньої участі в керівництві його справами [9, с. 296]. Як бачимо, у вищезазначених джерелах поняття самоврядування розглядають як „право”, „форму”, „участь”. Цей термін можна розглядати на державному рівні, застосувати до різних рівнів об’єднань людей та всього суспільства.

Спостерігаючи розвиток вищої освіти на сучасному етапі, можна зробити висновок, що студентське самоврядування стало невід’ємною частиною вузів. Воно має на меті формування такого колективу, де буде відчуватися гармонійна взаємодія членів колективу, атмосфера творчого пошуку, наснаги, жаги до знань та використання їх у практичній діяльності, де буде спостерігатися високий рівень організованості та самодисциплінованості. Мета передбачає виконання таких завдань: забезпечення і захист прав та інтересів студентів, зокрема стосовно організації навчального процесу; забезпечення виконання студентами своїх обов’язків; сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів; сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів; сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об’єднань, клубів за інтересами; організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями; сприяння працевлаштуванню випускників; участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами; сприяння проведенню серед студентів соціологічних досліджень [3].

Отже, теоретичний аналіз досліджень та наукової літератури з означеної проблеми дають можливість: дослідити еволюцію поглядів учених від Середньовіччя до нашого часу на проблему студентського самоврядування; проаналізувати зміст поняття як „право”, „форму”, „участь”; виділити мету та завдання діяльності органів студентського самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001. – 1440 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Європейська практика студентського самоврядування в університетах України : метод. матеріали / Т.Б. Буяльська. – К. : Либідь, 2005. – 82 с.
4. Кремень В. Освіта в контексті соціокультурних змін / В. Кремень // День. – 2008. – 26 груд.
5. Лосєва Н.М. Самореалізація особистості викладача вищого навчального закладу як загальнопедагогічна проблема : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Наталія Миколаївна Лосєва. – Донецьк, 2007. – 454 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка / [ред. Л.Ю. Шведова]. – М., 1988. – 750 с.

7. Пискунов А.И. Тротцендорф В. / А.И. Пискунов ; гл. ред. И.А. Каиров, Ф.Н. Петров // Педагогическая энциклопедия : [в 4 т.]. – М. : Советская энциклопедия, 1968. – Т. 4. – 1968. – 420 с.

8. Потопа К.Л. Соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Катерина Леонідівна Потопа – Запоріжжя, 2006. – 201 с.

9. Троцько Г.В. Студентське самоврядування як засіб розвитку особистості / Г.В. Троцько // Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. праць до 15-річчя АПН України : [у 5 т.] / АПН України. – К. : Педагогічна думка, 2007. – Т.1. – 2007. – 340 с.

Владимир Мокляк.

ОБОСНОВАНИЕ ПОНЯТИЯ «СТУДЕНЧЕСКОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ»

Проанализированы исследования отечественных и зарубежных ученых по проблеме студенческого самоуправления. Раскрыта сущность понятия «студенческое самоуправление», выделены его цель и основные задачи.

Ключевые слова: *высшая школа, студент, самоуправление, студенческое самоуправление, анализ, педагогические исследования.*

Volodymyr Moklyak.

GROUNDING OF CONCEPT «STUDENT SELF-GOVERNMENT»

Researches of domestic and foreign scientists, touching the problem of student self-government, are analysed. Essence of concept „Student self-government” is exposed; its purpose and basic tasks are underlined.

Keywords: *higher school, student, self-government, student self-government, analysis, pedagogical researches.*

Одержано 6.04.2009 р., рекомендовано до друку 25.05.2009 р.